

Robert Barron

Lumină din Lumină

O REFLECȚIE
TEOLOGICĂ
ASUPRA CREZULUI
DE LA NICEEA

Traducerea din limba engleză de
Ana-Maria Botnaru

Galaxia Gutenberg

2024

CUPRINS

Prefață	13
CAPITOLUL 1: Cred.....	21
CAPITOLUL 2: Tatăl.....	53
CAPITOLUL 3: Fiul.....	87
I. Fiul lui Dumnezeu	87
II. Fiul Omului	114
III. Coborârea.....	131
IV. Învierea și Înălțarea.....	177
CAPITOLUL 4: Duhul Sfânt	223
CAPITOLUL 5: Biserica	245
CAPITOLUL 6: Veacul ce va veni.....	273
Bibliografie	289
Indici	303

Prefață

De douăzeci de ani, sunt implicat în opera de evanghelizare a culturii. De-a lungul acestor ani, am întâlnit o reală deschidere spirituală din partea multora, dar, trebuie să recunosc, mult mai mulți au manifestat o teribilă antipatie față de credința religioasă în general și față de creștinism în special. De regulă, obiecțiile înaintate de contestatari sunt tipice și ne sunt cunoscute încă din epoca Iluminismului: Dumnezeu este o creație a imaginației noastre, Isus este un personaj mitic, nu putem concilia bunătatea lui Dumnezeu și suferința celor nevinovați, Biserica este iremediabil coruptă, învățăturile sale morale sunt absurde etc.

Însă toate acestea au revenit în actualitate cu o intensitate sporită – și asta se întâmplă din cauza unui cumul de factori. Întâi, cultura „identității la purtător”, avându-și originea în speculațiile lui Friedrich Nietzsche, Jean-Paul Sartre și Michel Foucault a devenit în zilele noastre atitudinea dominantă a celor mai mulți tineri din lumea occidentală. Prin această sintagmă se înțelege faptul că binele și adevărul nu sunt

considerate valori obiective, ci doar rezultatul unor decizii personale ale indivizilor. De aici provine, mai ales printre cei tineri, relativismul radical, iar pretenția Bisericii că proclamă adevărul este resimțită automat ca fiind opresivă și generatoare de excluziune.

Al doilea factor este influența „noilor atei”, autori foarte la modă în primul deceniu al secolului XXI.¹ Deși influența lor s-a diminuat între timp, ei au avut un impact major asupra unei generații de tineri occidentali. Știu asta din experiență directă – în retorica celor cu care intru în dialog regăsesc adesea argumentele, vocabularul și prejudecățile lui Christopher Hitchens, Richard Dawkins, Sam Harris și ale colegilor lor. Aceste personaje au transmis, dincolo de viziunea lor personală, sentimentul general că credința religioasă este irațională, o relicvă a epocilor primitive. De nenumărate ori, interlocutorii mei, pe urmele lui Harris, Dawkins și Hitchens, au caracterizat credința ca fiind „mitologie din epoca bronzului” sau gândirea oamenilor preștiințifici care nu cunoșteau elementele fundamentale ale biologiei sau ale chimiei.

Al treilea factor – și mă tem că ăsta intră la categoria „ne-am făcut-o cu mâna noastră” – este simplificarea

---

¹ Vezi, de pildă, Christopher Hitchens, *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything* (New York: Hachette, 2007) [trad.rom.: *Dumnezeu nu este mare. Cum otrăvește religia totul.*, Ed. Litera, 2018]; Richard Dawkins, *The God Delusion* (London: Bantam, 2006); [trad.rom.: *Dumnezeu, o amăgire*, Ed. Curtea Veche Publishing, 2018] și Sam Harris, *The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason* (New York: W.W. Norton, 2004).

excesivă² a [explicării] credinței care s-a petrecut în ultimii cincizeci de ani, cel puțin în cazul Bisericii Catolice.³ Nu mă aventurez să comentez prevalența acestei tendințe în cazul altor biserici și culte creștine. Dar în ceea ce ne privește, este indubitabil că am prezentat oamenilor o versiune emoțională și existențială a religiei – iar asta ne-a lăsat dezarmați în fața adversarilor credinței. Partea dramatică este că, în timp ce noi am renunțat la insistența asupra conținutului intelectual al credinței noastre, în paralel s-a manifestat tendința lumii universitare de a denigra religia. Unele dintre cele mai triste statistici pe care le-am citit se referă la numărul tinerilor catolici care intră la universitate credincioși și ies de acolo necredincioși. Dar dacă ținem seama de catolicismul diluat din punct de vedere intelectual în combinație cu atitudinea sceptică față de religie a profesorilor universitari, atunci rezultatul nu ar trebui să ne surprindă.

Cea mai tristă consecință – cel puțin pentru conducătorii bisericilor – a acestei realități culturale și

---

² În original, *dumbing down* (are un sens mult mai dur: „imbecilizare” – n. trad.).

³ Vezi Robert Barron, „The Trouble with Beige Catholicism” in *Bridging the Great Divide: Musings of a Post-Liberal, Post-Conservative Evangelical Catholic* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2004), 11-21; Robert Barron și John Allen Jr., *To Light a Fire on the Earth: Proclaiming the Gospel in a Secular Age* (New York: Image Books, 2017), 89-95; și Robert Barron și Brandon Vogt, „#034: Don't Be a «Beige» Catholic”, *Word on Fire Show* podcast, 2 august 2016, <https://www.wordonfireshow.com/episode34/>

intelectuale este creșterea numărului celor fără religie. La începutul anilor 1970, doar 3% dintre americani se declarau nereligioși, dar acest număr a crescut, în mod uluitor, la 26% în zilele noastre. Iar printre cei sub treizeci de ani, numărul se apropie de 40% ceea ce sugerează un viitor sumbru pentru trăirea religiei în Statele Unite.⁴ În multe alte țări din Occident cifrele arată chiar mai descurajant.

Ce am înțeles fără umbră de îndoială în acești douăzeci de ani de eforturi în domeniul evanghelizării – și toți factorii menționați anterior au contribuit la asta – este că majoritatea coplesitoare a adversarilor creștinismului nu are habar ce cred de fapt creștinii cu adevărat. „Nu există astăzi în Statele Unite mai mult de o sută de oameni care să urască Biserica Catolică. Există însă milioane care urăsc ceea ce ei consideră în mod eronat că ar fi Biserica Catolică – iar asta, desigur, este cu totul altceva.”⁵ Fulton Sheen a făcut această afirmație cu șapte decenii în urmă, ea fiind astăzi mai actuală ca oricând.

---

⁴ Pew Research Center, „In US, Decline of Christianity Continues at Rapid Pace”, Washington, DC, 17 octombrie 2019, <https://www.pewforum.org/2019/10/17/in-u-s-decline-of-christianity-continues-at-rapid-pace/>; Public Religion Research Institute (PRRI), „America’s Changing Religious Identity”, Washington, DC, 6 septembrie 2017, <https://www.prri.org/research/american-religious-landscape-christian-religiously-unaffiliated/>

⁵ Fulton Sheen, prefață la *Radio Replies*, vol. 1, de Charles Carty și Leslie Rumble (Charlotte, NC: TAN Books, 2012).

Din același motiv am scris această carte, o interpretare teologică a Crezului de la Niceea. Karl Barth, teolog protestant din secolul al XX-lea, un om foarte atașat de tradiția teologică a creștinismului, a comentat undeva că fiecare generație trebuie să spună din nou povestea, ca și când ar fi prima oară. Prin aceasta nu susținea sub nicio formă liberalismul sau relativismul, ci recunoștea faptul că Vestea cea Bună trebuie să sune întotdeauna bine și să aibă un aer proaspăt. Evanghelistul bun trebuie să știe ce anume împiedică Evanghelia de a fi auzită și ascultată în epoca sa și să-și prezinte mesajul ținând cont de asta. Am scris acest studiu despre elementele fundamentale ale creștinismului pentru aceia dintre contemporanii mei care nu le cunosc și/sau le tratează cu ostilitate.

Sunt câteva motive pentru care am ales să mă concentrez asupra Crezului de la Niceea. O caracteristică specifică a creștinismului este că, dintre toate marile religii ale lumii, se preocupă cel mai mult de claritatea doctrinei. Spre deosebire de unele credințe care pun accentul pe ortopraxie (purtarea dreaptă) mai degrabă decât pe ortodoxie (credința dreaptă) și spre deosebire de altele care cultivă o teologie mai deschisă și mai puțin riguroasă, încă de la început creștinismul a fost foarte preocupat să-și exprime adevărurile de credință clar, succint și limpede formulate. Acest instinct și-a găsit ilustrarea în crezuri – adică afirmațiile formale ale credinței ca doctrină. Unul din multele astfel de texte care au apărut în primele veacuri ale Bisericii, cel mai elaborat din punct de vedere teologic, este acela

rezultat din deliberările Conciliului de la Niceea, în 325, ușor modificat la Conciliul de la Constantinopol, în 381. Numit Crezul „de la Niceea” sau „Niceno-constantinopolitan”, el a asigurat baza sistemelor teologice dezvoltate de cei mai mari învățători ai credinței creștine, atât în Răsărit cât și în Apus, fiind folosit în cadru liturgic, din nou, atât în Orient cât și în Occident. Putem spune cu îndreptățire că majoritatea creștinilor se regăsesc în această străveche afirmare a credinței noastre.

Dacă cititorii mei se așteaptă la un studiu amănunțit al circumstanțelor istorice și culturale legate de Conciliul de la Niceea sau la o analiză minuțioasă a dezbaterilor în care s-au implicat părinții conciliari, atunci această carte nu este pentru ei. Nu mă voi concentra asupra aspectelor istorice, ci asupra celor teologice. Scopul meu este să pun în lumină înțelesul acestui frumos și venerabil Crez pentru a-i atrage în special pe cititorii sceptici sau aflați în căutarea adevărului. Deși m-am străduit să evit vocabularul tehnic al teologiei și deși de regulă nu voi ajunge la amănunte ultraspecializate ale temelor pe care le voi aborda aici, totuși, am scris această carte la un nivel intelectual destul de înalt. Așa cum am spus mai devreme, o prezentare simplistă a credinței este, în mod cert, un dezastru din punct de vedere pastoral. Infantilizarea credinței nu a adus mai mulți oameni în Biserică – dimpotrivă! Catolicismul este o religie inteligentă și nu am de gând să cer nimănui scuze pentru asta.

În câteva studii și cercetări realizate în ultimii cinci ani, oamenii care au renunțat la practicarea religiei au fost întrebați de ce nu mai aparțin unei credințe. Au prezentat câteva motive, dar cel mai des întâlnit a fost răspunsul că pur și simplu nu mai cred în învățăturile creștinismului. Această carte, în care încerc să explic în mod convingător aceste învățături, este scrisă mai ales pentru cei care s-au îndepărtat de credință.

CAPITOLUL 1

Cred

„Cred într-unul Dumnezeu”

Există o ambiguitate fertilă în felul în care primul cuvânt al Crezului de la Niceea a ajuns până la noi. Cele mai sigure surse sugerează că în formula folosită de Părinții Niceeni, cuvântul introductiv era *pisteuomen* (credem), dar, odată cu transmiterea, traducerea și folosirea lui în cadru liturgic, *pisteuomen* a devenit, adesea, *pisteuo* (cred). În primele decenii ale vieții mele, Biserica înțepea Crezul la Liturghie cu „credem”, dar în urmă cu vreo zece ani a revenit la formula standard a versiunii latine, „cred”. Spuneam că este o ambiguitate fertilă, fiindcă ambele formule au bogăția și frumusețea lor.

Pe de o parte, formula „(noi) credem” exprimă elocvent dimensiunea comunitară a credinței Bisericii: în proiectul creștin suntem întotdeauna împreună, niciodată în mod individual. Mai mult, sugerează faptul că, într-un fel, nu doar credem [împreună] *cu* alții, ci, uneori, *pentru* alții. Să zicem că, relativ la un anumit

articol din Crez, credința mea este nesigură, dar a ta este neclintită; sau eu cred în mod ferm o altă afirmație din Crez, în vreme ce tu ai o credință slabă. Acest „credem” ne permite să ne sprijinim unul pe altul în materie de credință.

Totuși, formula „credem” ne permite și să evităm, într-o oarecare măsură, responsabilitatea personală. Cred *eu* cu adevărat aceasta? Miza aderării la această veche afirmație nu e lipsită de însemnătate și nu ține doar de un interes legat de cunoaștere. Afirmațiile cuprinse în Crez definesc poziția fundamentală a unui om. De aceea, din alt punct de vedere, este cum nu se poate mai potrivit ca persoana care spune Crezul să înceapă prin a afirma fără echivoc „(eu) cred”. Din nou, sunt de părere că nu e de dorit să eliminăm această tensiune.

Verbul însuși este de o importanță crucială: „a crede”. Avându-i în minte pe numeroșii oameni care se declară „fără religie”, fie că nu au avut parte de o prezentare serioasă și coerentă a credinței, fie că au încetat să-și mai practice credința, insist asupra faptului că o credință autentică nu are absolut nicio legătură cu naivitatea și credulitatea ori cu acceptarea unor afirmații lipsite de fundament. Pe scurt, credința nu este niciodată inferioară rațiunii, nu este infra- (sau sub-)rațională. Biserica nu are niciun interes să încurajeze superstiția sau lipsa de răspundere în plan intelectual. De fapt, și asta se va clarifica pe parcursul analizei noastre, adevărata credință este supra-rațională, depășește ceea ce rațiunea poate cuprinde. Iar dacă putem vorbi de un întuneric asociat credinței, el

provine din prea multă lumină, nu din puținătatea sau lipsa acesteia.

Chestiunea fiind fundamentală și greșita înțelegere a credinței fiind pentru mulți prilej de poticnire, voi aborda chestiunea cu grijă și din mai multe unghiuri. Voi recurge mai întâi la ajutorul Sfântului John Henry Newman care s-a luptat toată viața cu problema relației între credință și rațiune. Newman a urmărit să apere legitimitatea epistemologică a credinței creștine în fața criticii raționaliste de sorginte iluministă. Într-o epocă în care gânditori creștini de primă mână – primul care îmi vine în minte este Friedrich Schleiermacher – propuneau o abordare nonrațională a creștinismului, un fel de refugiu într-o sentimentalitate înaltă, Newman a insistat asupra integrității intelectuale a credinței. Și-a susținut punctul de vedere prin raportare la un gigant al Iluminismului englez și unul dintre eroii săi din lumea filozofiei, anume John Locke. Într-o manieră bazată pe înțelegerea comun admisă a lucrurilor, Locke a susținut că măsura în care acceptăm o afirmație trebuie să fie în strânsă legătură cu măsura în care putem furniza o bază argumentativă pentru ea. Astfel, dacă afirmația se bazează pe o argumentație practic fără fisură, acceptarea ei ar trebui să fie fără rezerve; dacă raționamentul este destul de bun, acceptarea ar trebui să fie moderată; dacă argumentația este slabă, asentimentul nostru ar trebui să fie cel mult provizoriu; etc.⁶

---

⁶ John Henry Newman, *An Essay in Aid of a Grammar of Assent* (London: Longmans & Green, 1903), 157-187.

Newman a fost în complet dezacord cu această poziție, considerând că este o formă de angelism. Poate că într-o lume ideală și abstractă am putea gândi astfel, dar aici, pe pământ, nu poate fi vorba de așa ceva. Foarte rar, când e vorba de situații apriorice sau de axiome matematice, corelația între deducție și acceptarea ei este absolută. Însă adesea, chiar în mod tipic, noi aderăm necondiționat la ipoteze, afirmații și teorii care nu sunt bazate pe deducții necondiționate. Și Newman dă un exemplu devenit faimos: acordul nostru total și necondiționat la afirmația că Marea Britanie este o insulă. Acceptarea acestui enunț nu se bazează pe silogisme imbatabile, nici pe percepția directă, ci pe o încrengătură de bănuieli, intuiții, mărturii și documente istorice etc. Scurt spus, referitor la această ipoteză și la majoritatea copleșitoare a enunțurilor cu care suntem de acord, cuvântul-cheie ar trebui să fie, riguros vorbind, *a crede*, nu a ști. Ceea ce încearcă Newman să arate este că distincția raționalistă între așa-zisa cunoaștere și credință este, în bună măsură, o iluzie. Practic, aderăm la afirmații ale religiei în același mod cum procedăm și în cazul oricăror alte afirmații: printr-o combinație de argumente, instinct, mărturia altora, intuiție, experiență personală, o mulțime de dovezi – atât raționale cât și nonraționale. Obiectul acceptării ideilor religioase este diferit de cel al acceptării celor nonreligioase, dar felul de a gândi, în ambele cazuri, este absolut același. Newman ajunge la următoarea concluzie: credința este doar un cuvânt pe care îl folosim pentru a descrie „felul cum